

Dr. Bíró Endre

A sajátos nevelési igényű gyermek

*integrált oktatáshoz való jogának
érvényesítéséről*

Országos Oktatási Integrációs Hálózat
Utolsó Padból Program

Tartalom

Ellentmondás a közoktatási jogok érvényesítésében	3
A megfelelő iskola kiválasztása	3
Jog a megfelelő ellátáshoz	3
Jog a választáshoz	5
A szakértői bizottságok jelentősége	5
Javaslat	7
Mozgásszervi és érzékszervi fogyatékoságok	8
Akadálymentesítés	8
Alapító okirat	9
Az integrált oktatás megteremtése	9
Jogegyenlőtlenség a képzési kötelezettségben	10

A megfelelő iskola kiválasztása

A sajátos nevelési igényű gyerekek a közoktatási jogaik érvényesítésében hátrányt szenvednek. Ez nem csak abból az alapvető összefüggésből következik, hogy minden ami az átlagostól eltérő (speciális), az külön(leges) eszközöket, technikákat, módszereket, figyelmet és plusz energiákat követel az átlagmunkához szokott többségi intézménytől és annak pedagógusaitól illetve tanulóitól, hanem abból is, hogy a közoktatási jog *kétfedelűen* szabályozza a sajátos nevelési igényű gyerekek "neki megfelelő tanuláshoz" való jogát.

JOG A MEGFELELŐ ELLÁTÁSHOZ

Kétfedelűen, mert egyfelől a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény (Ktv.) ... alapján minden tanulónak joga van ahhoz, hogy "*képességeinek, érdeklődésének, adottságainak megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön,*" illetve ahhoz, hogy "*állapotának, személyes adottságának megfelelő megkülönböztetett ellátásban - különleges gondozásban, rehabilitációs célú ellátásban - részesüljön.*" (Ktv.10.§ (1) bek. a.) és f.) pont) A törvény szerint a sajátos nevelési igényű gyermek iskolai nevelése és oktatása megvalósítható külön gyógypedagógiai intézményben vagy a többi gyermekkel, tanulóval azonos iskolai osztályban. (Ktv.30.§(2)bek.)

Másfelől viszont az integrált oktatásban részvétel jogának két ügyszakos kérdését (a gyermek erre való alkalmasságát és az iskola megválasztását) a törvény a szakértői és rehabilitációs bizottságok kezébe teszi le. Ezzel az integrált oktatás vállalását nem teszi intézményi kötelezettséggé, csak abban az esetben, ha eleve gyógypedagógiai intézményről van szó. A kör bezárult: tanulói jogok vannak az integrált oktatásra, intézményi kötelezettségek viszont alig. Újabb példa arra, hogy a gyermeki jogok mit sem érnek az ezek alkalmazására hivatott felnőttek, intézmények kötelezettségeinek meghatározása nélkül.

Böngésszük kicsit mélyebben a problémát, vizsgáljuk meg mi a jelenség, s mit lehet tenni ellene. A különleges gondozást és rehabilitációs célú ellátást a Ktv. 30.§-a határozza meg:

"30. § (1) A sajátos nevelési igényű gyermeknek, tanulónak joga, hogy különleges gondozás keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy igényjogosultságát megállapították. A különleges gondozást - a gyermek, tanuló életkorától és állapotától függően, a 35. § (2) bekezdésében meghatározott szakértői és rehabilitációs bizottságok szakértői véleményében foglaltak szerint - a korai fejlesztés és gondozás, az óvodai nevelés, az iskolai nevelés és oktatás, a fejlesztő felkészítés keretében kell biztosítani. A korai fejlesztés és gondozás megvalósítható otthoni ellátás, bölcsődei gondozás, fogyatékosok ápoló, gondozó otthonában nyújtott gondozás, gyermekotthonban nyújtott gondozás, gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás keretében biztosított fejlesztés és gondozás, konduktív pedagógiai ellátás keretében.

(2) A sajátos nevelési igényű gyermek óvodai nevelése, tanuló iskolai nevelése és oktatása, továbbá kollégiumi nevelése az e célra létrehozott gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézményben, konduktív pedagógiai intézményben, óvodai csoportban, óvodai tagozaton, iskolai tagozaton, osztályban, csoportban vagy a többi gyermekkel, tanulóval együtt, azonos

óvodai csoportban, óvodai tagozaton, illetve iskolai osztályban (a továbbiakban: a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók - külön vagy közös - nevelésében és oktatásában részt vevő óvoda és iskola, illetve kollégium együtt: gyógypedagógiai nevelésben-oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézmény) történhet. A gyermek külön óvodai nevelését végző óvodai csoportot, óvodai tagozatot, illetve a tanulók külön iskolai nevelését és oktatását végző iskolai tagozatot, osztályt, csoportot - a gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézménnyel [20. § (2) bek.] egyezően - a fogyatékosok típusának megfelelően kell létrehozni. A gyógypedagógiai nevelésben-oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézményben a gyermek, tanuló egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs és rehabilitációs ellátásban is részesül.

(3) A gyógypedagógiai nevelésben-oktatásban, a konduktív nevelésben-oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézménynek rendelkeznie kell azokkal a személyi és tárgyi feltételekkel, amelyek a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs és rehabilitációs ellátáshoz szükségesek. A nevelési-oktatási intézményt a szülő választja ki a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság, illetve az országos szakértői és rehabilitációs tevékenységet végző bizottság szakértői véleménye alapján.

(4) A gyermek, tanuló érdekében a jegyző kötelezheti a szülőt, hogy gyermekével jelenjen meg szakértői vizsgálaton, illetve a szakértői vélemény alapján gyermekét a megfelelő nevelési-oktatási intézménybe írassa be [a továbbiakban a (3) bekezdés szerint kiválasztott, illetve a (4) bekezdés szerint a jegyző által kijelölt nevelési-oktatási intézmény: kijelölt nevelési-oktatási intézmény, kijelölt óvoda, kijelölt iskola].

(5) Ha a gyermeket a kijelölt nevelési-oktatási intézmény nem tudja felvenni, a szakértői véleményt adó intézmény megkísérel másik, a sajátos neveléshez és oktatáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételekkel rendelkező nevelési-oktatási intézményt találni. Ha így sem oldható meg a gyermek, a tanuló elhelyezése, a szakértői véleményt adó intézmény meghatározza, hogy a gyermek, a tanuló milyen módon kapcsolódhat be a nevelésbe és az oktatásba, és a gyermeket, a tanulót előjegyzésbe veszi mindaddig, ameddig felvételét nem sikerül megoldani.

(6) Ha a gyermek tankötelezettségét sajátos nevelési igénye miatt nem tudja teljesíteni, attól az évtől, amelyben az ötödik életévét betölti, az óvodai nevelési év első napjától kezdődően a fejlődését biztosító fejlesztő felkészítésben vesz részt (a továbbiakban a fejlesztő felkészítésben való részvételi kötelezettség: képzési kötelezettség). A képzési kötelezettség a tankötelezettség fennállásának végéig tart. A képzési kötelezettség idejének meghosszabbításáról a szakértői és rehabilitációs bizottság dönt. A fejlesztő felkészítés megvalósítható otthoni ellátás, fogyatékosok ápoló, gondozó otthonában nyújtott gondozás, fogyatékosok rehabilitációs intézményében, fogyatékosok nappali intézményében nyújtott gondozás, gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás keretében biztosított fejlesztés és gondozás, konduktív pedagógiai ellátás, illetőleg a gyermek hat éves koráig bölcsődei gondozás keretében. A jegyző a (4) bekezdésben meghatározottak szerint kötelezheti a szülőt, hogy gyermekével jelenjen meg a szakértői vizsgálaton, illetőleg, hogy gyermeke részére a szakértői véleményben meghatározottak szerint biztosítsa a fejlesztő felkészítésben való részvételt.

(7) A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek, tanuló a közösségi életbe való beilleszkedését elősegítő rehabilitációs célú foglalkoztatásra jogosult. A rehabilitációs célú foglalkoztatás a nevelési tanácsadás, az óvodai nevelés, az iskolai nevelés és oktatás keretében valósítható meg.

(8) Abban a kérdésben, hogy a gyermek, tanuló beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő, vagy sajátos nevelési igényű, a nevelési tanácsadó megkeresésére a szakértői és rehabilitációs bizottság dönt.

(9) A sajátos nevelési igényű tanulót, illetve a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulót - jogszabályban meghatározott munkamegosztás szerint - a szakértői és rehabilitációs bizottság vagy a nevelési tanácsadó szakértői véleménye alapján - a gyakorlati képzés kivételével - az igazgató mentesíti egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés

és a minősítés alól. Ha a tanulót egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből mentesítik az értékelés és minősítés alól, az iskola - az e törvény 52. §-ának (7) bekezdésében, valamint (11) bekezdésének c) pontjában meghatározott időkeret terhére - egyéni foglalkozást szervez részére. Az egyéni foglalkozás keretében - egyéni fejlesztési terv alapján - segíti a tanuló felzárkóztatását a többiekhez. Az alpműveltségi vizsgán és az érettségi vizsgán az érintett tantárgyak helyett a tanuló - a vizsgaszabályzatban meghatározottak szerint - másik tantárgyat választhat. A tanuló részére a felvételi vizsgán, az osztályozó vizsgán, a köztes vizsgán, a különbözeti vizsgán, a javítóvizsgán, az alpműveltségi vizsgán, illetve az érettségi vizsgán, a szakmai vizsgán biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé kell tenni az iskolai tanulmányok során alkalmazott segédeszköz (írógép, számítógép stb.) alkalmazását, szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását."

JOG A VÁLASZTÁSHOZ

A gyermeknek és szülőjének tehát egyfelől joga van a neki megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai ellátáshoz; joga van a különleges gondozáshoz a "*szakértői és rehabilitációs bizottságok szakértői véleményében foglaltak szerint*"; törvény által biztosított lehetőség van a többi gyermekkel azonos iskolai osztályban ellátni a sajátos nevelési igényű tanulót; joga van a közoktatási intézményt a szabad iskolaválasztás alapján megválasztani (amely, ha sajátos nevelési igényű tanuló oktatásában vesz részt, akkor "*gyógypedagógiai nevelésben-oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézménynek*" minősül - elvileg már egyetlen ilyen tanuló után is! -, s itt a tanulónak egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs, rehabilitációs ellátás is jár); viszont ezt az iskolaválasztást a szülő "*a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság, illetve az országos szakértői és rehabilitációs tevékenységet végző bizottság szakértői véleménye alapján*" teheti csak meg. Az (5) bekezdés már "*kijelölt nevelési-oktatási intézményről*" szól, s innen kezdve a szülő iskolaválasztási joga, az iskola integrált neveléssel kapcsolatos kötelezettségével együtt gyakran elenyészni látszik. Mitől lesz integrált oktatás, ha csak a szakértői bizottság által kijelölt intézményekbe mehetnek a fogyatékos gyerekek? Miért fog akadálymentesíteni egy iskola, s az őt fenntartó önkormányzat, miért fog gyógypedagógust alkalmazni bármilyen rendszerű foglalkoztatásban, ha nem választhatják az intézményt erre szoruló gyerekek? A kör bezárul, a Ktv. nemes szabályozása, miszerint minden közoktatási intézmény lehet "*gyógypedagógiai nevelésben-oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézmény*", - s ezáltal az integrált oktatás helyszíne - ,látszólag feloldódik a "*kijelölt nevelési-oktatási intézmény*" fogalmában felsejlő szegregált oktatásban. Azt mondjuk, csak látszólag. Miért?

A SZAKÉRTŐI BIZOTTSÁGOK JELENTŐSÉGE

Mert a jogok szintjén fennálló látszólagos ellentmondást nem az intézményi szükségletek (lásd a nagy gyógypedagógiai nevelési-oktatási szakintézmények tanulói létszámgigényét), s nem is a szakértői, rehabilitációs bizottságok tagjainak egzisztenciális érdekei (lásd összefüggést a szakértők munkahelye, s az előbb említett, szegregált nevelést-oktatást végző speciális intézmények gyermeklétszám-igénye között) döntik el. A tanuló integrált oktatáshoz való joga, a szülő iskolaválasztási joga illetve a "kijelölt" nevelési-oktatási intézmény közötti ellentmondást az a hatásköri szabály oldja fel, amely a szakértői bizottság feladatait rögzíti. A Ktv.94.§ (1) bekezdésének felhatalmazása alapján az oktatási miniszter szabályozza a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelésével és oktatásával kapcsolatos szakértői vélemény, továbbá a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekekkel kapcsolatos szakértői vélemény elkészítésével összefüggő eljárást, a szakértői és rehabilitációs bizottság működését, az országos és más szakértői és rehabilitációs feladatokat. E szabályozás a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról szóló 14/1994. (VI. 24.) MKM rendeletben valósult meg. Témánk szempontjából fontosabb rendelkezései a következők:

"R. 14. § (1) A szakértői és rehabilitációs bizottság által készített szakértői véleménynek tartalmaznia kell

- a) a gyermek, tanuló és szülő nevét, születési idejét, lakóhelyét és tartózkodási helyét,*
 - b) a szakértői vizsgálat rövid leírását, a fogyatékosagra vagy annak kizárására vonatkozó megállapítást, az azt alátámasztó tényeket,*
 - c) a korai fejlesztés és gondozás szükségességét, az ennek keretében nyújtott szolgáltatásokat, valamint azok idejét, a fejlesztéssel kapcsolatos szakmai feladatokat, valamint annak megjelölését, hogy a feladatokat milyen ellátás keretében, mely intézmény biztosítja,*
 - d) annak megállapítását, hogy a gyermek, tanuló csak az e célra létrehozott, a fogyatékoság típusának megfelelő nevelési-oktatási intézményben, osztályban, csoportban vagy a többi gyermekkel, tanulóval közösen is részt vehet az óvodai nevelésben, iskolai nevelésben, oktatásban,*
 - e) annak megállapítását, hogy a fogyatékos tanuló tankötelezettségét kizárólagosan iskolába járással vagy a szülő választása szerint iskolába járással, illetve magántanulóként, illetőleg kizárólagosan magántanulóként teljesítheti,*
 - f) ha a tanuló a tankötelezettségét kizárólagosan magántanulóként teljesítheti, a heti foglalkoztatás idejét és a felkészüléshez szükséges, a szakértői és rehabilitációs bizottság által biztosított szakembereket,*
 - g) annak megállapítását, hogy a gyermek a tankötelezettség teljesítése helyett képzési kötelezettséget teljesít; a képzési kötelezettség feladataiban részt vevő intézményt, illetőleg annak feltüntetését, hogy a gyermek a képzési kötelezettségének szülői otthoni ellátás keretében tesz eleget, továbbá a fejlesztő felkészítés módját, a foglalkozások heti idejét és a foglalkozásokhoz szükséges, a szakértői és rehabilitációs bizottság által biztosított szakembereket,*
 - h) a gyermek, tanuló fogyatékoságának megfelelő*
 - óvodára, csoportra,*
 - általános iskolára, csoportra, osztályra, tagozatra, (a továbbiakban: kijelölt iskola),*
 - diákotthonra, kollégiumra [a továbbiakban a g) pont alattiak együtt: kijelölt nevelési-oktatási intézmény]**vonatkozó javaslatot és a kijelölt nevelési-oktatási intézmény megjelölését,*
 - i) a kijelölt iskolába való beíratás időpontját,*
 - j) a gyermek, tanuló nevelésével, oktatásával kapcsolatos sajátos követelményeket,*
 - k) nem helyi önkormányzat által fenntartott pedagógiai szakszolgálatot ellátó intézmény által elkészített szakvélemény esetén a közoktatási megállapodást kötő önkormányzat nevét és székhelyét, továbbá az intézmény működési területét, illetve az e rendeletre való utalást,*
 - l) tájékoztatást arra vonatkozóan, hogy amennyiben a szülő a szakértői véleményben foglaltakat nem fogadja el, a gyermek lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes községi, városi, megyei jogú városi, fővárosi kerületi önkormányzat jegyzőjénél a szakértői vélemény felülvizsgálata céljából eljárást kezdeményezhet.*
- (2) A szakértői és rehabilitációs bizottság tagjai a gyermek, tanuló fogyatékoságára, fejleszthető képességeire, készségeire vonatkozó megállapítást közösen alakítják ki. A szakértői véleményt a bizottságnak a vizsgálatban közreműködő tagjai írják alá.*
- (3) A szakértői és rehabilitációs bizottság tájékoztatja a szülőt azokról a lehetőségekről, amelyek alapján gyermeke a tankötelezettségének, illetve a képzési kötelezettségének eleget*

tehet. A kijelölt nevelési-oktatási intézményt a szülő választja ki a szakértői és rehabilitációs bizottság által javasolt nevelési-oktatási intézmények közül.

(4) Ha az óvodai nevelés, iskolai nevelés és oktatás a többi gyermekkel, tanulóval azonos óvodai csoportban, iskolai osztályban azért nem szervezhető meg, mert az intézményi jegyzékben nincsen megfelelő óvoda, iskola, a 10. § (1) bekezdésében meghatározott feladatokat ellátó szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleményét megküldi a gyermek, tanuló lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes községi, városi, megyei jogú városi, fővárosi kerületi önkormányzat polgármesterének. A polgármester intézkedik, hogy a megfelelő nevelési-oktatási intézmény rendelkezésére álljon, továbbá szükség esetén megkeresi a fővárosi, megyei főjegyzőt, hogy biztosítsa - a közoktatási törvény 88. §-ának (1) bekezdésében szabályozott megyei, fővárosi fejlesztési tervben foglaltak szerint - az utazó szakember hálózatból a szükséges gyógypedagógust (terapeutát) vagy más szakembert. A polgármester harminc napon belül tájékoztatja intézkedéséről a szakértői és rehabilitációs bizottságot.

(5) Ha a tanuló azonos iskolatípuson belül iskolát kíván változtatni, vagy tanulmányainak befejezését követően iskolát kíván váltani, szándékáról a tanulónak, illetve, ha a tanuló nem cselekvőképes, a tanuló szülőjének írásban tájékoztatnia kell az illetékes szakértői és rehabilitációs bizottságot. A szakértői és rehabilitációs bizottság, amennyiben az az iskola, amelybe a tanuló az átvételét, felvételét kéri - az adott fogyatékosságra tekintettel - szerepel az intézményi jegyzékben, tizenöt napon belül a bejelentést írásban tudomásul veszi, és szakértői véleményének az iskola kijelölésére és az iskolába történő beíratkozásra vonatkozó rendelkezéseit módosítja. Ha az iskola nem, vagy nem az adott fogyatékosságra tekintettel szerepel az intézményi jegyzékben, a szakértői és rehabilitációs bizottság e rendelet 13. §-ának (1) bekezdésében, valamint az e § (3)-(4) bekezdésében foglaltak alapján hoz döntést. A tanuló vizsgálata a döntés meghozatala előtt mellőzhető, ha a meglévő vizsgálati eredmények kiegészítésére nincs szükség. E rendelkezéseket alkalmazni kell az óvoda, a kollégium, a korai fejlesztés és gondozás vagy a képzési kötelezettség feladataiban közreműködő intézmény változásakor is.

(6) Az (5) bekezdésben meghatározott döntéseket, ha a gyermek, tanuló vizsgálatára nincs szükség, a szakértői és rehabilitációs bizottság vezetője vagy az általa kijelölt szakértői bizottsági tag hozza.

R. 15. § (1) A szakértői véleményben foglaltakat a szülővel ismertetni kell, és a szakértői vélemény egy példányát részére át kell adni vagy meg kell küldeni. Az ismertetés során fel kell hívni a szülő figyelmét arra, hogy a szakértői véleményben foglaltak végrehajtására csak abban esetben kerülhet sor, ha az abban foglaltakkal egyetért és egyetértését aláírásával igazolja. Fel kell hívni a szülő figyelmét arra is, hogy amennyiben a szakértői véleményben foglaltakkal nem ért egyet, a gyermek lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes jegyzőnél államigazgatási eljárást indíthat a szakértői véleményben foglaltak megváltoztatására.

(2) Ha a szakértői véleményben foglaltakkal a szülő írásban egyetért, a szakértői és rehabilitációs bizottság azt megküldi a kijelölt nevelési-oktatási intézménynek, illetve ha a gyermek óvodába, iskolába jár, a nevelési-oktatási intézménynek és a tanköteles gyermeket nyilvántartó jegyzőnek."

Javaslat

A törvény "kétfedelű" szabályozásához a fenti rendeleti szabályozás alapján annyit lehet - tanácsként - hozzátenni a sajátos nevelési igényű gyermekek szülei számára, hogy követeljék meg a szakértői véleményben a több(!) kijelölt intézmény javaslatát, s ha nem értenek egyet a szakértői

vélemény tartalmának bármelyik elemével (akár a gyermek minősítését, az integrált oktatásban részvétel lehetőségére vonatkozó megállapítást, vagy a kijelölt intézményi javaslatokat illetően) - nyugodtan éljenek a jogorvoslat lehetőségével. A jogorvoslat ebben az esetben azt jelenti, hogy a 14/1994. (VI.24.) MKM rendelet alapján a gyermek lakóhelye alapján illetékes jegyzőnél lehet kezdeményezni a szakértői megállapítás felülvizsgálatát. A jegyző az eljárásban beszerzi ugyanazon szakértői testület egy másik szakértői bizottságának véleményét (tehát az eljárással már el sikerült élni, hogy lássák további szakértők a gyereket), s ennek a másodjára eljáró szakértői bizottságnak az a dolga, hogy felülvizsgálja az elsőként eljáró szakértői bizottság megállapításainak, döntésének és javaslatainak megalapozottságát. Ha a jegyző határozatával a szülő nem ért egyet, államigazgatási eljárásban még mindig élhet ellene jogorvoslattal, s ebben a másodfokú eljárásban már csak a jogszabályban meghatározott országos szakértői testületek járhatnak el. Ők lesznek immár a harmadik szakértői testület a gyermek ügyében, s ez kellő megnyugvást nyújthat a szülőnek arra vonatkozóan, hogy nem szakértői hiba áldozata.

Mozgásszervi és érzékszervi fogyatékoságok

A mozgásszervi és érzékszervi fogyatékoságok általában nem szolgálnak a külön erre a célra, a fogyatékoság típusának megfelelően létrehozott gyógypedagógiai intézményben kötelező taníttatás alapjául. (Ezt az elkülönített képzési formát hívjuk szegregált oktatásnak.) A szülő választhatja a mozgássérültek általános iskoláját, vakok általános iskoláját, stb., de nem kötelezhető rá, ha gyermeke egyébként alkalmas az integrált oktatásban részvételre. Ha tehát a szakértői vélemény kizárna a többi gyermekkel együtt történő iskolai oktatást-nevelést, akkor a szakértői véleményt ezen a ponton meg kell támadni, mert lehetséges, hogy nem a gyermek állapotának és képességeinek megfelelő döntés született a lehetőségek beszűkítéséről, hanem a speciális intézmények érdekei fosztanak meg a szülőt az iskolaválasztás jogától. Ha a "kijelölt intézmények" köre szűk, akkor szintén megtámadható a szakértői vélemény, vagy kezdeményezhető a szakértői véleményben nem "kijelölt" iskolába felvétel. (Az "általános" - értsd: többségi - iskolák lassan már szinte érdekelték lesznek a fogyatékos tanulók fogadásában, mert a csökkenő tanulói létszámok miatt szüksége van az intézménynek minden egyes tanulóra, másrészt a sajátos nevelési igényű gyermek után - több ellátási formára kidolgozott több jogcímen is - magasabb összegű normatíva igényelhető. Ezen a ponton jól tetten érhető egy eredményes kormányzati előnyben részesítési politika, amely növeli a fogyatékos gyerekek esélyeit az integrált oktatásra - anélkül, hogy diszkriminációt valósítana meg a tanulói jogokban.)

Akadálymentesítés

A nevelési-oktatási intézmények gyakran tagadják meg az érzékszervi és mozgásszervi fogyatékos gyerek iskolai felvételét azon a "jogcímen", hogy nem felelnek meg a jogszabály akadálymentesítési előírásainak, nem szerepelnek a szakértői bizottság kijelölhető intézményi listáján, s nem tudják biztosítani a tanuló biztonságos napközbeni körülményeit, mozgását, stb. Szeretném jelezni, hogy az ilyen döntést törvénytörőnek tartom. Törvénytörő, mert a tanuló joga nem a "rendeleti feltételeknek megfelelő" nevelési-oktatási intézménybe jelentkezésről szól, hanem bármelyik közoktatási intézménybe. Az igaz, hogy a jogszabály előírja azokat a műszaki-technikai- felszerelési és berendezési feltételeket, illetve a szabványos akadálymentesített szabványos megtörténtét, amelyeket a sajátos nevelési igényű gyermek nevelésében részt vevő gyógypedagógiai intézménynek teljesítenie kell. De ezek hiánya nem eredményezheti a tanulói jogok korlátozását. Egy fenntartói vagy iskolavezetési mulasztásnak nem lehet törvényes következménye a gyermek jogától való megfosztás. Ha egyszer a szakértői bizottság véleménye

szerint a vak gyermek alkalmas az "általános" középiskolában integrált nevelésben-oktatásban részvételre, akkor az X.Y. Gimnázium igazgatója nem zárkozhat el az egyébként a felvételi követelményeknek megfelelő tanuló felvételétől. Éppen fogyatékosága okán nem zárkozhat el, mert az a nemzetközi egyezményektől, az Alkotmányon át, a fogyatékosok esélyegyenlőségi törvényébe is ütköznél!

Alapító okirat

Másik gyakori "elutasítási ok" az intézmény alapító okirata; az ugyanis, hogy nem szerepel benne a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelésének, oktatásának feladata. Mintha az külön alapfeladat lenne! Mintha ugyanott tartanánk, mint az integráció alapelveként kezelése előtt, hogy ugyanis külön-külön intézmények, külön-külön alapító okiratba foglalt külön-külön alapfeladatként végzik az épek és a sérültek képzését! Mintha ugyan szerepelne a közoktatási törvény alapító okiratra vonatkozó paragrafusában (37.§(5)bek.) - vagy bárhol más helyütt a törvényben! -, hogy csak akkor kell a törvény előírásait az integrált oktatással kapcsolatosan betartani, ha az alapító okirat megfelelő módosításával a fenntartó ezt lehetővé teszi! Mintha az integrált oktatás nem olyan általános jogi alapelv lenne (egyéni adottságoktól kezdve tanulási részképesség zavarán át egészen a súlyos fogyatékosáig), mint például a tanulók biztonságos környezetben nevelésének elve, vagy a gyerekek mindennapi testedzésének biztosítására szolgáló rendelkezések. Ha felvették őket külön is az alapító okiratba, ha nem!

Az integrált oktatás megteremtése

Nem fogadható el tehát törvényes indoklásnak a megfelelő infrastruktúra hiánya, a pénzhiány, a fenntartó elzárkózása, az alapító okirat tartalma, stb. - mert ezek mind olyan indokok, amelyek ha elfogadhatóak lennének, mindig csak a már kijelölt, szakosított (szegregált) intézményekben történne a fogyatékos gyermekek közoktatása. S az integrált oktatás alapelve maradna a tankönyvek elméleti bevezető részének homályos kódében. Csak akkor lesz pénz, forrás és akarat a fogyatékosok igényeinek megfelelő átalakításokra és fejlesztésekre, ha valóságos módon járnak oda ilyen gyerekek! Elméleti lehetőségek mentén a gyakorlati szükséglet nem alakulhat ki. Az integrált oktatás feltételei egyébként - akarat, munkaszervezéssel, irányítással - megteremthetők a jogszabály által előírt műszaki átalakítások előtt is. A nevelőtestület, az igazgató, a szülői szervezet, a diákönkormányzat és a fenntartó nyújthat olyan gyakorlati segítségeket, amelyekkel egy siket, vak, kerekesszékes gyerek elvégezheti az általa választott iskolát. S ennek építészeti feltételei majd megteremtődnek akkor, amikor a magyarországi jogalkalmazás rendszerében eljutunk oda, hogy egy iskolában már nem lehet tovább fenntartani a törvénytörtő állapotot. De legalább addig sem sérül folyamatosan a gyerekek integrált oktatásban részvételhez való joga.

Jogegyenlőtlenség a képzési kötelezettségben

Külön témakör a "képzési kötelezettség" ügye. A közoktatási jog „képzési kötelezettség” fogalma felelteti meg célcsoportunk esetében a gyermek neki megfelelő tanuláshoz való jogának (a szülők és az állam oldaláról fogalmazva: a „tankötelezettségnek”) a „fejlesztő felkészítéshez való jogot (a szülők és az állam oldaláról fogalmazva „fejlesztő felkészítésben részvételi kötelezettséget”). A közoktatási törvény 30.§ (6) bekezdése az a híd, amely a jogi szabályozásban a tankötelezettség teljesítésével egyenrangúvá, „neki megfelelővé”, sajátos nevelési igényéhez adekváttá teszi a képzési kötelezettséget. Időbeli folyamatát illetően teljes körűen – hiszen a képzési kötelezettség addig tart, ameddig a tankötelezettség fennáll -, viszont belső tartalmát, intenzitását és ráfordításait (óraszám, szakképzettségi követelmény, normatíva) illetően tört részében. A „korai fejlesztés és gondozás” (a gyermek 5 éves koráig) még a sajátos nevelési igénynek megfelelő plusz forrást, eljárást, szolgáltatást, gondoskodást, esélyteremtést és hátránycsökkentést jelent – hiszen a nem kötelező óvodai ellátáshoz képest többlet erőforrást mozgósít az államtól. Viszont a „fejlesztő felkészítés” a törvényben garantált kötelező órászámmal, tanulói létszámra számított normatívával, intézmény-fenntartási és ellátási kötelezettséggel biztosított általános közoktatási szolgáltatás helyébe lép. Hozzávetőlegesen 20 %-os költségvetési ráfordítást igénylően!

Ez tehát egy stratégiai ellentmondás. Azt fejezi ki, hogy a sajátos nevelési igénye miatt a tankötelezettséget csak képzési kötelezettségben teljesíteni képes gyermeke a közoktatási rendszer még csak nem is ugyanannyi órászámot, ugyanannyi szaktudást és ugyanannyi költségvetési finanszírozást fordít, mint az épekre – amely „ugyanannyiság” a jogegyenlőség és hátrányos megkülönböztetés tilalma miatt követelmény lenne -, hanem nagyságrendekkel kevesebbet! Az esélyegyenlőség szintén törvényességi követelményeinek, valamint a közoktatás „neki megfelelő tanuláshoz” való jog alapelvének viszont az felelne meg, ha nemhogy kevesebbet, hanem többlet fordítana a közoktatási eszközrendszer a sajátos nevelési igénye miatt „csak” fejlesztő felkészítésben részt vevő gyerekekre, mint a tankötelezettségben részt vevőkre. A gyakorlat egyébként azt mutatja, hogy a közoktatási rendszer annál több órát, szaktudást, speciális munkaformát, módszert, intézményt és normatívát képes a gyerekekre mozgósítani, minél *enyhébb* a fogyatékosága, sajátos nevelési igénye, beilleszkedési, magatartási, tanulási nehézsége. A rendszer tehát azt a specialitást akceptálja, amely az általánoshoz való közelítés legnagyobb reményével kecsegtet. Az a fogyatékosági típus és fokozat, tartós állapot, alacsony szint, amely a közoktatás általános eszközrendszerétől (és intézményeitől) legtávolabb áll, a legkisebb segítségre, támogatásra, erőforrásra számíthat. Minél nagyobb tehát a baj, szakadék, lemaradás, annál kisebb erejű és mértékű az állam közoktatásból nyerhető segítsége. Pedig hát ennek a gyermek mindenek felett álló érdekének megfelelő módon éppen fordítva kellene lennie: minél súlyosabban sajátos nevelési igényű gyerekekről van szó, a közoktatási eszközöknek annál intenzívebbnek, speciálisabbnak és ebből következően annál drágábbnak kellene lenni. (Tudjuk, hogy ma még az egészségügyi ellátásban is messze vagyunk ettől: a speciális betegségekre jutó társadalombiztosítási ráfordításnak a probléma kezeléséhez szükséges költségekhez mért aránya is alacsonyabb, mint az átlagos betegségek esetében. Viszont az egészségügyben csak a specialitásból eredő plusz források kérdésesek, a speciális betegség általános szintű kezeléséig nem! A közoktatásból viszont hiányoznak azok a források és eszközök is, amelyek a tankötelezettség teljesítésére nem képes sajátos nevelési igényű gyermeket az általános közoktatási ellátásában megilletné! Ez álláspontom szerint tarthatatlan – alkotmányos szintű – probléma. Témánk szempontjából ez most csupán annak jelzésére elegendő, hogy a szülőknek a gyermek számára ingyenesen járó közoktatási ellátáshoz való ragaszkodása körében is az integrált oktatás a legmegfelelőbb képzési forma, s már ezen igen egyszerű érdekeltségi logika kapcsán is kénytelenek újra és újra megkérdőjelezni azt a szakértői döntést, amely gyermeküket megfosztja az általános közoktatási ellátástól, s ehhez képest ötödannyi speciális képzésre ítéli....)

Dr. Bíró Endre jogász

Jogismeret Alapítvány